

історично, так і концептуально (М. Фуко, А. Греймас, Ж. Дерріда, Ж. Лакан та ін.). Аналізуючи їх роботи, дослідники дискурсу відзначають незмінну увагу філософів до проблеми суб'єкта в дискурсі, характеру його мовної поведінки і його свідомості у процесі створення та інтерпретації дискурсу, як віддзеркалення досвіду, перенесеного в мову.

Дійсно, спостереження над науковим словом у текстах науки державного управління виявляють «відбитки» когнітивно-дискурсивної діяльності адресанта, утворення дискурсивних смислів у ході народження нового знання; діалогів між старим і новим знанням; актуалізації знань, що є підґрунтям індивідуальної концептуальної картини світу адресанта; переосмислення деяких з них; підбору текстових і мовних одиниць, здатних відбити ці народжені дискурсивні смисли.

Сьогодні лінгвістами визнано діалогічну сутність дискурсивних дій, які розцінюються як обов'язковий етап процесу формування нового знання.

Суб'єкт, створюючи науковий текст, піддається коректуванню структури власної мовної особистості; простежуються процеси насичення її додатковими смислами за рахунок долучення (при викладі наукової концепції) знань з інших сфер пізнання (філософії, історії, соціології, літератури тощо); формується індивідуальний стиль та особлива мова – мова науки.

Такий підхід дає можливість зануритися в дискурсивний простір ученого та дозволяє зрозуміти, як народжується наукова думка, як набуває мовної форми, які мовні утворення супроводжують об'єктивізацію когнітивних структур і визначають дискурсивну стратегію автора (ученого).

Отже, сучасний науковий текст – відносно завершене наукове знання, що є структурованим відповідно до розробленої автором концепції, об'єктивованої синкретичною системою загальнономовних та ідіостилістичних засобів.

☞ З часів Аристотеля і до сьогодні мова науки залишається одним з основних повноправних і самостійних об'єктів дослідження.

Для науки державного управління лінгвістичні пошуки філософії важко переоцінити: без мови неможливе функціонування і самого управлінського світу, і його науки. Разом з тим, тематичний простір досліджень мови характеризується відсутністю одностайного розподілу уваги дослідників між мовними та немовними об'єктами. Зосередженість учених на теорії комунікативної діяльності (моделі) або на засобах комунікації (друковані, електронні) часто позбавляє уваги мовний їх вміст.

Слово, як головний інструмент наукового мислення, потребує вивчення, головним чином, через посередництво слова, що неминуче прирікає науковий продукт на суб'єктивність і беззаперечну його відносність. Тому, об'єктом лінгвістичного дослідження в науці державного управління виступають не мовні витвори і навіть не мовна діяльність, а мовна система ідіолекта суб'єкта і його мовна компетенція. У мовнопрактичній діяльності управління сприйняття різноманітної інформації структурується у різноманітні системи, модельно-раціональні стереотипи, і одне з найважливіших місць серед них посідає мова.

Література.

1. Березин Ф. М. История лингвистических учений / Березин Ф. М. – М. : Высшая школа, 1975. – 304 с.
2. Витгенштейн Л. Философские исследования / Витгенштейн Л. // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. – М., 1985. – С. 79–128.

3. Винер Н. Человек управляющий / Винер Н. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с. – (Серия «Психология-классика»).

4. Гадамер Г.- Г. Актуальность прекрасного / Гадамер Г.- Г. – М. : Искусство, 1991. – С. 527.

5. Грецкий М. Н. Французский структурализм / Грецкий М. Н. – М. : Наука, 1971. – 161 с.

6. Дейк Т. А. ван. Принципы критического анализа дискурса / Дейк Т. А. ван. // Перевод и лингвистика текста. – М., 1994. – С. 169–217.

7. Лабащук М. Слово в науке и искусстве: научное и художественное осмысление феноменов вербального мышления / Лабащук М. – Тернополь : Підручники и посібники, 1999. – 272 с.

8. Кісь Р. Думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Р. Кісь – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.

9. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки / Рюс Жаклін ; [пер з фр. В. Шовкун]. – К. : Основи, 1998. – 669 с.

10. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов / Серль Дж. Р. // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – Теория речевых актов. – М. : Прогресс, 1986. – С. 170–195.

11. Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження / Фаренік С. А. // Наук. – метод. посіб. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 340 с.

12. Філософія: [навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. / І.В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрушенко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного]. – К. : Вікар, 2001. – 457 с. – (Вища освіта XXI століття).

13. Философские основы зарубежных направлений в языкознании : [зб. наук. праць]. – М. : Наука, 1977. – 293 с.

14. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / [Пер. с нем. под ред. Д. В. Складнева, послесл. Б. В. Маркова]. – СПб.: Наука, 2000. – 380 с.

15. Чудинов А. П. Политическая лингвистика (общие проблемы, метафора): Учебное пособие / Чудинов А. П. – Екатеринбург: Уральский гуманитарный институт, 2003. – 194 с.

16. Dijk T. A. Discourse, opinion and ideologies / Dijk T. A. // Discourse and Ideologies. – Clevedon, 1996 / – P. 7–37.

УДК 351.9:303

Анатолій Рачинський

СУТНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПІДХОДІВ

Конкретизовано зміст публічного контролю у контексті сучасних дослідницьких підходів. Запропоновано визначення публічного контролю як важливого інструменту демократичного суспільства, покликаного оптимізувати систему діяльності органів державної влади. Визначено публічний контроль як важливий соціальний інститут нагляду громадян за діями дер-

© Рачинський А.П., 2011.

жави, який чітко регламентується базовими принципами правового регулювання.

Ключові слова: громадськість, органи державної влади, громадянське суспільство, публічний контроль, публічний інтерес, громадська участь.

Одним з принципів демократичної правової держави, який забезпечує зв'язок державного управління із суспільством та громадянами, є публічність. Публічність включає прозорість функціонування органів публічної влади, дотриманням конституційно закріплених інтересів суспільства, прав і свобод громадян, що передбачає право вибору відповідних органів виконавчої влади та їх доступність для громадян.

Разом з тим, динаміка змін у владно-громадських відносинах, що відбуваються в Україні протягом років незалежності, свідчить про наявність тенденції трансформації інститутів публічної сфери із засобу контролю влади громадськістю у інструмент контролю суспільства владою. Свідченням цього є подальше падіння довіри населення до влади та гальмування будь-яких ініційованих нею навіть і корисних реформ, активізація корупційних дій чиновників та свавілля монопольних надавачів соціальних послуг тощо. За таких умов на порядок денний гостро постає необхідність посилення контролю за діяльністю органів публічної влади та її посадових осіб, а також за діяльністю недержавних суб'єктів, яка спрямована на задоволення соціальних потреб та інтересів населення. Успішне вирішення даного питання сприятиме включенню значної частини інтелектуальних, духовних, організаційних та інших ресурсів громади до процесів суспільного розвитку шляхом доручення до всіх стадій процесу прийняття та реалізації управлінських рішень, здійснення громадського моніторингу та експертизи.

Відтак, публічність постає одним із базових критеріїв організації системи органів державної влади в умовах демократичного суспільства. Однією із вимог реалізації якого є запровадження системи публічного контролю з боку громадськості за відповідними структурами влади. Адже саме публічний контроль є засобом збереження довіри до органів державної влади шляхом запровадження процедур гарантування відкритості та прозорості їх діяльності.

Аналізуючи сутність публічного контролю в контексті сучасних дослідницьких підходів, в першу чергу, доцільно розпочати із визначення змісту таких понять, як: *публічний, публічність, публізація*. Так, на думку *Е. Гідденса*, публізація передбачає створення додаткових імперативних норм і з метою контролю за їх реалізацією додаткових публічних інститутів та процедур, які виступатимуть основним гарантом участі громадськості у справах суспільства. Необхідним елементом легітимації публізації є інституціоналізація основних принципів та норм участі громадськості у діяльності органів державної влади на законодавчому рівні. Така інституціоналізація включає вирішення громадських спорів, які виникають у рамках взаємодії держава – громадянин, що відповідним чином, регулюється різними підсистемами права [8, с. 94].

Такий підхід до розуміння публізації у ХХ ст., на думку вченого, є результатом посилення та розширення безпосереднього державного впливу на інтереси громадськості, що тим самим, слугувало потужним фактором доцільності запровадження різних форм публічного контролю у державному управлінні.

Цікавою в даному відношенні, також є думка російського вченого *А.П. Скогорева*, який доводить доціль-

ність чіткого розмежування понять *публічність* та *публізація* влади, а саме: під публічністю він розуміє функцію держави по налагодженню взаємодії з інститутами громадянського суспільства та створення всіх необхідних для них умов участі та впливу на життєдіяльність держави. В публізації вчений вбачає засіб, спрямований на обмеження дій органів державної влади, що тим самим гарантує певну «сферу свободи» суб'єктів права від безмежних проявів всевлади держави [7, с. 40].

Такий аспект, розуміння проблеми характеризує відносну самостійність та конгломеративну збалансованість дій суб'єктів громадянського суспільства та держави. Саме така узгодженість дій, на думку вченого, може гарантувати поєднання інтересів суспільства, держави та особистості. Відтак, публічність являє собою сферу реалізації публічних інтересів, що забезпечується формуванням публічно-правових відносин.

Аналізуючи представлені в межах сучасних наукових підходів концепції публічного контролю, особливу увагу слід звернути саме на ті, які позбавлені в своєму змісті теоретико-методологічного та практичного максималізму. Це, стосується зокрема того, що діяльність органів державного управління за певних обставин може бути позбавлена публічності, якщо остання перешкоджає національним інтересам держави. Переважною мірою, це стосується різноманітних форм міждержавної взаємодії, де занадто високий рівень відкритості може зашкодити можливості налагодження ефективних міжнародних зв'язків та укладання відповідних дипломатичних угод. Однак і за таких умов, переконаний російський вчений *І.І. Лукашук*, мають відбуватись публічні слухання незалежно від контексту сформульованої проблеми. Недоцільність публічного контролю, досить часто пояснюється вченими з точки зору, процесуальної економії часу в системі прийняття та реалізації державно-управлінських рішень [5].

Однак, такий підхід є найбільш прийнятним для авторитарних систем державного управління, де влада завжди є закритою для діалогу з громадянами, а навіть і тоді, коли вона декларує такий діалог, то переважною мірою він є штучним, оскільки базується на маніпулятивних технологіях, які закономірно запроваджуються з боку влади.

В контексті вітчизняних наукових підходів проблема публічного контролю й досі не отримала належної розробленості, що й обумовлює потребу подальшого розроблення змісту даної проблематики. Відповідно, в межах даної статті, завданням є проаналізувати сутність публічного контролю, представленого у контексті сучасних дослідницьких підходів, конкретизувати його зміст в окремих наукових школах.

Переважна більшість вчених, публічний контроль розглядає через призму вивчення сутності *публічних відносин*, які формуються в системі реалізації публічної влади. В контексті більшості дослідницьких підходів під публічною владою розуміється основна ознака держави, як основний принцип державної організації, який відрізняє її від інших форм державної організації суспільства. Реалізація публічної влади у правовій державі передбачає здійснення різних форм публічного контролю за її діяльністю. Виходячи із цього, на думку *Н. Баранова*, публічний контроль за органами державної влади є важливим складовим елементом формування довіри до їх діяльності. Однак особливо цікавий аспект, на якому було акцентовано увагу *Н. Баранова*, зводився до аналізу участі громадськості у системі публічної влади та впливу на неї. Саме тому, вчений сутність публіч-

ного контролю зводиться до «налагодження механізмів публічної комунікації громадянського суспільства у процесі вироблення, просування та прийняття законодавчих та виконавчих рішень інституційною владою». Це, у свою чергу, вимагає аби «процес прийняття рішень органами державної влади став відкритим і передбачав участь у процесі прийняття рішень громадянського суспільства за допомогою політичних партій» [2, с. 378, 383].

В контексті сучасних дослідницьких підходів, публічний контроль розглядається в різних сферах суспільної діяльності. В особливо цікавому ракурсі, проблема публічного контролю була поставлена у працях таких вчених, як: *В.А.Туманов* [11], *В.В.Виноградов* [6] і стосувалась діяльності судової системи. Однак детальний аналіз цього аспекту, представленого вченими, носить опосередкований характер, безпосередньо не стосується інструментарію запровадження публічного контролю у діяльності органів державної влади, а тому на ньому особливо увагу ми акцентувати не будемо.

Певні особливості у розуміння публічного контролю вкладаються російськими вченими, зокрема *М.М. Агарковим*, під яким він розуміє найважливішу цінність демократичного суспільства, яка позбавляє владу потенціалу свавілля та обмежує прагнення держави порушувати закони. На його думку, публічний контроль зазнає певної г'єнези, оскільки протягом двадцятого століття радикально змінювались міжнародні нормативи, які регулюють систему відносин між державою та суспільством, а відтак, це не могло не позначитись на системі реалізації громадського нагляду за діяльністю інститутів державного управління та місцевого самоврядування [1, с. 83–84].

Окремі корективи у розуміння сутності публічного контролю вносить *Є.В. Белокурова*, яка доводить, що сутність даного поняття з необхідністю включає зміст поняття «публічні правовідносини» [3]. Під ними, дослідник розуміє сукупність різних форм взаємодії суспільства та держави у контексті запровадження норм по регулюванню приватних правовідносин. Відтак теза, сформульована вченим, вказує на первинність суспільних відносин, які піддаються регулюванню з боку відповідних інститутів громадянського суспільства. Саме тому, на думку *Є.В.Белокурова*, публічна система взаємовідносин у жодному випадку, не може перебувати у прямій залежності від норм права, оскільки, така система відносин формується самими людьми, які і формують відповідні норми права, і тому не обов'язково, аби вони були санкціоновані державою [4].

Така думка автора, підтверджується, ще і тим, що на етапі становлення держави, як відповідного управлінського інституту вона проходила через копінкі етапи розвитку системи правового регулювання, а тому інтереси суспільства та держави тут певною мірою мають співпадати.

Проблема розуміння публічного контролю, особливе місце посідає у концепції *А.В. Бозучарського*, в межах якої, ним розкрито основні теоретико-методологічні аспекти даного явища. Це дозволило вченому проаналізувати основні сфери, на які має поширюватися публічний контроль громадськості щодо діяльності органів державної влади. До таких сфер він відносить: охорону громадського порядку, владні розпорядження, оборону та забезпечення громадської безпеки, тобто всі ті, які пов'язані з реалізацією безпеки життєдіяльності людини [10, с. 56].

Загалом, на думку вченого, публічний контроль у державному управлінні поширюється на систему публічних відносин, яка і виступає основним інструментом реалізації публічного інтересу.

В межах даного аналізу, поза увагою не слід залишати дослідницькі підходи російських вчених, які стосуються розуміння публічного інтересу, який і є важливим засобом здійснення публічного контролю. На думку *Ю.А. Тихомирова*, публічний інтерес являє собою «визначений державою та забезпечений правом інтерес соціальної спільноти, задоволення якого слугує гарантією її існування та розвитку» [9].

Окремі корективи щодо розуміння публічного контролю, як засобу реалізації публічного інтересу, вносить *К.Ю. Тотьев*, який під публічним інтересом розуміє життєво необхідний стан великих соціальних груп (включаючи суспільство вцілому), обов'язок по реалізації (досягненню, збереженню та розвитку) який покладається на державу. Виходячи із цього, *К.Ю.Тотьев* публічний інтерес розглядає як важливий складовий елемент правової доктрини суспільства, на якій має бути побудована вся законодавча система держави [10, с. 28].

Даний підхід, особливо цікавий в методологічному відношенні, оскільки він доводить, що основним критерієм реалізації публічного інтересу є реалізація загального суспільного блага, що у формальному відношенні є безпосереднім втіленням суспільного та приватного інтересу. Виходячи із цього, публічний контроль є результатом досягнення балансу приватних та публічних інтересів на основі чого, і вибудовується система регулювання суспільних відносин. Відтак, даний дослідницький підхід вказує на чітку роль громадянина у державному управлінні, який і виступає головним суб'єктом реалізації публічної влади і головним носієм публічної функції держави. Це, у свою чергу, дозволило *К.Ю. Тотьеву* чітко конкретизувати основні публічно-правові функції контролю громадян за організаційними структурами держави.

Особливо цікавий погляд на розуміння сутності публічного контролю також запропоновано *О.Ф. Шабровим*, який вказує на доцільність розмежовувати поняття публічного та громадського контролю. Під публічним контролем він розуміє двосторонню взаємодію суспільства та держави, яка здійснюється у руслі чіткого дотримання норм позитивного права, тоді коли громадський контроль ним зводиться до односторонньої форми діяльності інститутів громадянського суспільства за діяльністю держави. Однак, пропонуючи такий підхід, до розуміння сутності публічного контролю вчений принципово вилучає поняття громадського обов'язку. Слід відзначити, що таке методологічне упущення успішно долається в межах сучасної італійської науки [13].

Цікавим також є підхід *Є.С. Шоміна*, в межах якого сутність публічного контролю він розглядає через реалізацію інструментів громадянського та громадського обов'язку щодо здійснення нагляду за діями інститутів державного управління. Відповідно до цього, вчений особливо увагу приділяє визначенню сутності критеріїв публічного контролю, які дозволяють чітко ідентифікувати його зміст. В межах даного дослідницького підходу вченому вдалося розробити критерії, які розширюють правовідносини громадян щодо їх впливу на владу та нагляду за її діями. Відтак вчений, аналізуючи сутність публічного контролю, виходить із розуміння його юридичного змісту, особливо увагу приділяючи правам та обов'язкам сторін (громадян та органів державної влади). Особлива методологічна цінність розуміння сутності публічного контролю, запропонованого вченим полягає в тому, що він розглядає діяльність у сфері публічного контролю як таку, яка абсолютно залежить від волі та бажання громадян щодо їх участі у державному управлінні.

Саме тому публічний контроль є довільною формою громадської участі щодо нагляду за діями інститутів управління, яка безумовно регламентується правовими нормами, санкціонованими з боку держави. Загалом, саме таке розуміння сутності публічного контролю дозволило авторіві чітко визначити поняття публічної влади та вказати її складові елементи [14].

Особливу методологічну цінність у розумінні сутності публічного контролю складає підхід А.Д. Хлопіна. В межах цього підходу, публічний контроль розглядається як необхідна умова демократизації сучасної системи управління суспільно-політичним та економічним розвитком. Відтак, саме публічний контроль являє собою «можливість для громадян та обов'язок для держави здійснювати свою діяльність відкрито, прозоро та не заангажовано». Завдяки цьому публічний контроль розглядається як інструмент регулювання форм впливу громадян на дії влади. Дана теза вченого, базується на необхідності обґрунтувати розуміння публічного контролю через сферу втручання громадян у справи державної влади [12, с. 124].

Таким чином, здійснений нами аналіз сутності публічного контролю, представленого у контексті сучасних дослідницьких підходів, дозволив конкретизувати його зміст в окремих наукових школах. Відповідно до цього, нами запропоновано визначення публічного контролю як важливого інструменту демократичного суспільства, покликаного оптимізувати систему діяльності органів державної влади в сучасних умовах суспільно-політичного розвитку.

Виходячи із такого контексту розуміння публічного контролю, більшість вчених є одностайними, обґрунтовуючи думку про те, що публічний контроль є імперативним та диспозитивним методом регулювання системи публічних відносин у суспільстві. На їх думку, публічний контроль є важливим соціальним інститутом нагляду громадян за діями держави, який чітко регламентується базовими принципами правового регулювання. Відтак, саме публічний контроль дозволяє відображати інтереси суспільства загалом у повному обсязі, а також здійснювати безпосередній вплив на суспільні відносини.

Загалом, переважна більшість вчених, конкретизуючи сутність публічного контролю, розглядає його в односторонньому практико-прикладному порядку, завдяки чому вилучаються його методологічні складові і поза увагою, лишається проблема ґенези публічного контролю в умовах розвитку громадянського суспільства. Однак з огляду на здійснене нами дослідження, в контексті вітчизняних наукових підходів проблема публічного контролю й досі не отримала належної розробленості, що й обумовлює потребу подальшого розроблення змісту даної проблематики. Саме тому однією із важливих методологічних проблем, які постають у даному контексті є з'ясування принципів інституціоналізації сфери реалізації публічного контролю. Такі принципи повинні чітко прописувати процесуальні форми безпосереднього громадського впливу на систему регулювання суспільної життєдіяльності.

Література.

1. Агарков М.М. Ценность частного права / М.М. Агарков // Правоведение. – 2002. – №2. – С. 80–111.
2. Баранов Н.А. Гражданские движения в России: проблемы взаимодействия / Н.А.Баранов // Россия и современный мир: проблемы политического развития: мат. III Международн. межвузовской научной конф. – Москва, 12-13 апреля 2007 г. – в 2 ч. – Ч.1. / Под ред.

Д.В. Васильева. – М. : Институт бизнеса и политики, 2007. – С. 377–386.

3. Белокурова Е. В. Концепция гражданского общества и современная российская политика // Политическая наука. – 2003. – №1. – С. 21–38

4. Белокурова Е. Концепция гражданского общества в российском прочтении: Обзор публикаций последних лет / Е.Белокурова // Граждане и власть: Проблемы и подходы / Под ред. Г.М.Михалевой, С.И.Рыженкова. – СПб.: Летний сад, 2001. – С. 56–112.

5. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век / И.И.Лукашук. – М.: Спарк, 2000. – 400 с.

6. Путьеводитель по прецедентной практике Европейского суда по правам человека за 2003 год / науч. ред.-сост. Ю.Ю. Берестнев, М.В. Виноградов; пер. с англ. В.А. Власихина. – М.: Новая Юстиция, 2005. – 526 с.

7. Скогорев А.П. На подступах к публичной политике / А.П.Скогорев // Полис. – 2005. № 6. – С. 37–54.

8. Современная социальная теория: Бурдые, Гидденс, Габермас, Такарани. – Новосибирск: Изд-во НГУ, 1995. – 511 с.

9. Тихомиров Ю.А. Развитие теории конституционного права / Ю.А.Тихомиров // Государство и право. – 2006. – № 7. – С. 4–16.

10. Тотьев К.Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве / К.Ю.Тотьев // Государство и право. – 2002. – № 9. – С. 25–37.

11. Туманов В.А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности / В.А.Туманов. – М.: НОРМА, 2001. – 371 с.

12. Хлопин А.Д. Гражданское общество в России: идеология, утопия, реальность / А.Д.Хлопин // Pro et Contra. – 2002. – №1. – С. 120–145.

13. Шабров О.Ф. Политическая власть, ее эффективность и легитимность / О.Ф. Шабров // Политология. – М., 2002. – С. 377–411.

14. Шомина Е.С. Общественное участие в управлении / Е.С. Шомина // Политая. 1998-1999. – № 4. – С. 56–74.

УДК 323.213:342.725

Наталія Чередник

МОВЛЕННЄВА ДОБРОЗВИЧАЄВІСТЬ – ЕКВІВАЛЕНТ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Розглянуто мовленнєву поведінку як рівноцінну складову кращих здобутків мовного досвіду українського народу. Зосереджено увагу на мовленнєвій доброзвичаяєвості як творчому потенціалі української нації. Проаналізовано тісний зв'язок мовленнєвої доброзвичаяєвості з правилами звертання, привітання, вибачення, подяки.

Ключові слова: мовленнєва поведінка, творчий потенціал, мовленнєва доброзвичаяєвість, звертання, привітання, вибачення, подяка, побажання.

Відомо, що самовираження як особистості, так і суспільства відбувається через досягнення внутрішніх